

I. I. Вовканич (Ужгород),
О. В. Мадіксон (Київ)

Українсько-словацький науково-практичний семінар «З історії та сучасного розвитку національних меншин в Україні й Словаччині: проблеми і шляхи досягнення національної злагоди»

Сучасна епоха характеризується підвищенням рівня національної самосвідомості народів. Проблеми збереження і розвитку національної специфіки, ліквідації юридичної і фактичної нерівності між людьми різної національності стають предметами гострих наукових і політичних дискусій, а в тих країнах й регіонах, де національне самоствердження народів — корінного етносу — проходило чи проходить у формах агресивного націоналізму, вони переростають в етнічні конфлікти. Тому відносини між державою та національними меншинами, що проживають в ній, є сьогодні одним з важливих факторів, які визначають політичну ситуацію і політичні рішення у різних країнах.

Практично у всіх багатонаціональних державах, а таких у світі сьогодні переважна більшість, національні проблеми являють собою переплетення економічних, етнокультурних, правових, соціально-політичних питань, що тісно взаємопов'язані. Пошук шляхів до міжнаціональної злагоди вимагає глибокого і об'єктивного вивчення причин, історичних джерел, суті національної проблеми у тій чи іншій країні.

Формування національної політики особливо актуальне для двох сусідніх молодих незалежних країн — України і Словаччини, де національні меншини становлять відповідно 25 і 15 відсотків від загальної кількості населення. Історичні долі України і Словаччини багато в чому схожі і в іншому — це не тільки сусідні слов'янські народи, що віками шукали собі місце серед європейської спільноти і виборювали право на самовизначення, на вирішення власної долі, але й народи, які тільки наприкінці ХХ ст., нарешті, отримали історичний шанс довести, що вони можуть створити і розбудувати суверенні і демократичні держави, громадянське суспільство, в якому всі люди, незалежно від національності, будуть мати рівні можливості та політичні, соціально-економічні й національно-культурні права. Українсько-словацький науково-практичний семінар «З історії та сучасного розвитку національних меншин в Україні і Словаччині: проблеми і шляхи досягнення національної злагоди», що відбувся в Ужгороді 20—22 травня 1996 р., саме ставив за мету узагальнення історичного досвіду і сучасної практики розв'язання складного національного питання в цих багатонаціональних слов'янських країнах та розробку науково обґрунтованих практичних рекомендацій щодо вдосконалення міжнаціональних відносин, політико-правового становища, культурного життя національних меншин для місцевих і центральних органів влади України і Словаччини.

Семінар проводився згідно з угодою про наукове співробітництво між Інститутом історії України НАН України і Інститутом суспільних наук Словацької академії наук (м. Кошице), де вже тривалий час плідно розробляється проблематика національних меншин. Серед організаторів українсько-словацького семінару — Ужгородський державний університет, Закарпатська обласна держадміністрація та Дослідницько-інформаційний центр «Міжслов'янська ініціатива» — нове громадське об'єднання вчених-

славистів України, яке виступило головним організатором і координатором проведення семінару. Семінар матеріально підтримали Міжнародний фонд «Відродження» (програма «Схід — Схід») та Фонд ім. Фрідріха Еберта в Україні.

Слід відзначити, що Закарпатська область України, зокрема місто Ужгород, не випадково були обрані місцем проведення українсько-словацького семінару з проблем національних меншин. Це не тільки українсько-словацький державний кордон, але регіон, де накопичений багатий історичний досвід співжиття різних народів, націй і етносів, де постійно перехресчувалися міграційні потоки, цивілізації, культурні традиції тощо. Приклад цієї, мабуть, найбільш поліетнічної області України (національні меншини становлять близько 22 %, в т. ч. 12,5 % — угорці, 4 — росіяни, 2,5 — румуни, 0,6 % — словаки і т. п.) — своєрідна модель, що дозволяє віднайти оптимальні шляхи досягнення національної злагоди.

В роботі науково-практичного семінару взяли участь провідні вчені України та Словаччини, керівники національно-культурних товариств Закарпатської області, керівні працівники Закарпатської обласної держадміністрації, представники міністерств закордонних справ та у справах національностей і міграції України, консул Угорської республіки в західних областях України Ш. Поважої, викладачі та студенти Ужгородського державного університету. Було заслухано і обговорено понад 35 доповідей та повідомлень.

Відкрив семінар директор Інституту історії України НАН України, академік НАН України В. С м о л і й, який зупинився на стані і проблемах розвитку етнопонаціональних процесів в Україні і підкреслив важливе науково-практичне значення українсько-словацького семінару. Зокрема, він відзначив, що Українська держава з перших днів свого незалежного існування взяла курс на забезпечення всіх прав для етнічних груп населення, що мешкають на її території. Для цього створена необхідна правова база, прийнято декларації та закони, що гарантують права особи як представника національної меншості, а також права етнічних груп як колективних суб'єктів. Від практичної реалізації цих прав багато в чому залежить авторитет України на міжнародній арені, адже світове співтовариство саме по ставленню до національних меншин судитиме про рівень демократичності нашого суспільства.

Про важливе наукове і особливо практичне значення семінару говорили на його відкритті директор Інституту суспільних наук Словацької академії наук, доктор Ш. Ш у т а й, заступник голови Закарпатської держадміністрації, к. і. н. В. П р и х о д ь к о, керівник представництва Фонду ім. Ф. Еберта в Україні В. Ш н а й д е р — Д и т е р с.

З головними доповідями на семінарі виступили член-кореспондент НАН України І. М е л ь н и к о в а — «Питання національних меншин в контексті сучасних міжнародно-правових відносин України», зав. відділом Інституту суспільних наук САН, доктор М. Г а й д о ш (Словаччина) — «Політико-правове становище національних меншин в післявоєнній Словаччині» та зав. відділом Інституту історії України НАН України, дійсний член Нью-Йоркської академії наук С. В і д н я н с ь к и й — «Національні ідеї та національні меншини в Центральній Європі: історичний контекст та сучасність».

Інші доповіді та повідомлення були присвячені історичному розвитку та сучасному становищу в Україні поляків (д. і. н. І. Л і с е в и ч, к. і. н. Т. Є р е м е н к о), німців (д. і. н. І. К у л и н и ч, к. і. н. Н. К р и в е ц ь), греків (к. і. н. Н. Т е р е н т ь е в а), болгарів (к. і. н. М. З н а м е н с ь к а, д. і. н. В. П а в л е н к о), італійців (д. і. н. М. В а р в а р ц е в, К. Б а ц а к), сербів (к. і. н. І. В е р б а), румунів (Н. І ш у н і н а), проблемам розвитку в Словаччині українців (к. і. н. С. К о н е ч н и, І. С ю с ь к о, Т. А н д р а ш к о в а), угорців (к. і. н. Ш. Ш у т а й), чехів (П. М а т у л а), німців (М. О л е й н и к, С. Г а б з д і л о в а). Доповідачі зупинилися, зок-

рема, на таких маловивчених питаннях, як виселення (депортація) німців з Словаччини після 1945 р., вплив колективізації на соціально-економічне життя національних меншин в Україні, проблеми релігійного життя, роль преси в міжнаціональних відносинах, внесок представників національних меншин в розвиток української і словацької культур, позитивний вплив німецької колонізації на розвиток слов'янських народів тощо.

Активно обговорювалися на семінарі проблеми міжнаціональних відносин, національно-культурного розвитку національних меншин в Закарпатській області України, чому сприяли доповіді й виступи вчених та практичних працівників Ужгорода — професорів І. Гранчака, І. Миговича, Г. Павленка, Ф. Кулі, О. Алмаша, а також к. і. н. М. Макари, к. і. н. І. Мандрика, к. і. н. С. Митряєвої, к. ф. н. А. Колібаби, к. і. н. С. Туряниць, к. і. н. М. Вегеша та інших учасників семінару.

На заключному пленарному засіданні українсько-словацького семінару були підбиті підсумки триденної роботи і прийняті практичні рекомендації щодо проведення і вдосконалення національної політики в центрі і на місцях в Україні і Словаччині, а також ухвалено рішення про видання тез (у Словаччині) і матеріалів (в Україні) семінару для науковців, широких кіл громадськості, а також з метою сприяння органам влади в проведенні національної політики та національно-культурним товариствам, громадським об'єднанням і політичним партіям в їх практичній роботі по вдосконаленню міжнаціональних відносин і досягненню національної злагоди.

Роботу семінару висвітлювали місцева та республіканська преса, українське радіо.

Українсько-словацький науково-практичний семінар «З історії та сучасного розвитку національних меншин в Україні і Словаччині: проблеми і шляхи досягнення національної злагоди» став важливою науковою, практичною і міжнародною подією. Його можна розглядати як ще один конкретний крок до вдосконалення науково-обґрунтованої національної політики України і Словаччини в їх просуванні по шляху побудови громадянського суспільства, а також як предметний внесок в розвиток добросусідських взаємин і співробітництва між двома слов'янськими народами і державами.

В. Б. Любченко (Київ)

Всеукраїнська науково-освітня конференція «Кирило-Мефодіївське товариство: люди і долі, ідеї і традиції»

У 1996 р. минає 150 років з часу заснування Кирило-Мефодіївського товариства — першої національно-української культурно-політичної організації, з якої вийшли видатні діячі українського відродження XIX ст. й в ідеології якої крізь шати популярної в той час слов'янської ідеї вперше виразно окреслилася думка про національне самовизначення українського народу як цілком самостійного етносу. З нагоди визначного ювілею 7 травня 1996 р. у Переяславі-Хмельницькому відбулася Всеукраїнська науково-освітня конференція «Кирило-Мефодіївське товариство: люди і долі, ідеї і традиції». Організована Інститутом історії України НАН України спільно з Переяслав-Хмельницьким державним педагогічним інститутом ім. Г. С. Сковороди, вона зібрала понад тридцять учасників — науковців з Києва, Переяслава-Хмельницького, Львова, Дніпропетровська, Харкова та Одеси.